

Wojciech Wójcikowski

ZMIANY W PRZESTRZENI PUBLICZNEJ UZDROWISK POLSKICH W ZWIĄZKU Z CZŁONKOSTWEM W UNII EUROPEJSKIEJ – NA PRZYKŁADZIE MAŁOPOLSKI

Streszczenie: Celem artykułu jest przedstawienie uwarunkowań polskich uzdrowisk oraz zmian zachodzących w ich przestrzeniach publicznych w ostatnich latach. Na przykładzie małopolskich kurortów obserwowano zmiany w zakresie poprawy jakości przestrzeni publicznych oraz poprawy ich infrastruktury technicznej, zachodzące w ostatnich dziesięciu latach. Przekształcenia przestrzeni dokonywane w wielu z nich w oparciu o skutecznie pozyskane środki UE, dają podstawę dla dalszego rozwoju gospodarczego tych miejscowości. Wzmacniają też pozycję małopolskich uzdrowisk wśród pozostałych polskich i europejskich miejscowości kuracyjnych.

Słowa kluczowe: uzdrowisko, jakość przestrzeni leczniczej, inwestycje unijne.

1. Wprowadzenie

Uzdrowiska Małopolski od ponad dwustu lat cieszą się dużym zainteresowaniem ze strony licznych kuracjuszy, wczasowiczów i odwiedzających oraz inwestorów. Nie tylko z uwagi na unikalne walory krajobrazu, bogactwo form przyrodniczych, wysokiej jakości mineralne surowce lecznicze wydobywane i wykorzystywane tam w lecznictwie, ale również z uwagi na modę i liczne potrzeby starzejącego się oraz bogacącego się społeczeństwa.

Położenie miejscowości, w której prowadzona jest działalność lecznicza w przestrzeni o wysokich walorach krajobrazowych, wpływa niezwykle korzystnie dla prowadzonych w miejscowości kuracji. W uzdrowisku istotną rolę odgrywa przestrzeń publiczna, przestrzeń w której kuracjusze bezpośrednio przebywają, przemieszczają się pomiędzy zabiegami lub w czasie wolnym¹.

¹ Wysoka jakość przestrzeni leczniczej miejscowości uzdrowiskowych związana jest z funkcją, jaką pełnią te ośrodki od wieków. W stosunku do uzdrowisk istnieją większe wymagania co do jakości przestrzeni publicznych, a bezpośredni wpływ na jakość tych przestrzeni mają: obecność dużych i dobrze urządzonych terenów zieleni, stan zachowania całych założeń urbanistycznych i obiektów architektonicznych, obecność

W wielu miejscowościach wielowiekowa tradycja lecznicza pozostawiła po sobie obfitą spuściznę obiektów kuracyjnych, pensjonatowych, hotelowych i sanatoryjnych, a także obiektów małej architektury znajdujących się w licznych parkach, skwerach lub przy promenadach podkreślając ten uzdrowski charakter przestrzeni².

Utrzymanie w należywym stanie zarówno dużych terenów urządzonej zieleni, obiektów architektonicznych, w tym licznych unikatowych zabytków, infrastruktury technicznej służącej mieszkańcom, jak i kuracjom wymaga od władarzy miejscowości uzdrowskich dużej troski, zaangażowania oraz bardzo dużych nakładów finansowych.

Celem artykułu jest przedstawienie polskich uzdrowskich oraz zmian zachodzących w ich przestrzeniach publicznych w ostatnich latach. Liczne działania w zakresie poprawy jakości przestrzeni publicznych oraz infrastruktury technicznej uzdrowskich, mające miejsce w ostatnich 10 latach, bezpośrednio związane są ze skutecznym pozyskiwaniem dofinansowania przez gminy i spółki uzdrowskie ze środków UE na realizację kosztownych inwestycji.

2. Stan polskich uzdrowskich po okresie transformacji ustrojowej

Zmiany polityczne i gospodarcze dokonujące się w Polsce po 1989 roku odbiły swoje piętno na miejscowościach uzdrowskich w Polsce. W okresie przejścia z gospodarki centralnie sterowanej do wolnorynkowej doprowadziły wiele uzdrowskich do pewnej zapaści, a część z nich w konsekwencji do ruiny³.

W późniejszych latach⁴, po reformie ubezpieczeń zdrowotnych, nastąpiła walka o świadczenia z NFZ oraz zabieganie o nowego klienta – zainteresowanego indywidualnym leczeniem w uzdrowskim i wymagającego wyższego standardu usług. Nastąpiła znaczna poprawa⁵. Pojedyncze obiekty sanatoryjne

zróżnicowanych usług, organizacja różnego rodzaju imprez cyklicznych, istnienie powiązań komunikacyjnych ze stosunkowo odległymi regionami kraju.

² Obiekty architektoniczne o specyficznym, uzdrowskim charakterze, które przetrwały do dnia dzisiejszego są nieraz najcenniejszymi elementami środowiska kulturowego polskich kurortów.

³ W latach 1989–1998, kiedy nastąpiło załamanie rynku stałych świadczeń medycznych.

⁴ Lata 1999–2002.

⁵ Należy jednak zaznaczyć, iż środki finansowe pozyskiwane od NFZ za świadczenia zdrowotne nie zawsze odzwierciedlają rzeczywiste koszty leczenia, a co dopiero wysokich kosztów odtworzenia obiektów kuracyjnych. NFZ, odbiorca $\frac{2}{3}$ usług kontrolowanych spółek, nie uwzględnia w kalkulacjach swoich stawek za osobodzień, nakładów niezbędnych na odtworzenie majątku trwałego spółek uzdrowskich. Tymczasem spółki uzdrowskie ponoszą bardzo wysokie nakłady na podniesienie standardu

i uzdrowiskowe zaczęły podnosić swój standard, świadczyć bardziej wyrafinowane usługi⁶. Zmiany polityczne i gospodarcze, które nastąpiły po roku 1989 zapoczątkowały również okres porządkowania stanu prawnego wielu nieruchomości w całej Polsce, przejętych bezprawnie przez państwo po 1945 roku. Proces ten również nie ominął uzdrowisk. Liczne i ciągnące się latami procesy sądowe obecnych spadkobierców dawnych właścicieli ze Skarbem Państwa⁷, a także liczne przymiarki kolejnych rządów do sprzedaży spółek uzdrowiskowych nie wpływały pozytywnie na inwestycje w polskich uzdrowiskach. Po prywatyzacji pierwszego uzdrowiska w Nałęczowie w 2002 roku⁸ nastąpiło pewne zahamowanie przekształceń własnościowych w uzdrowiskach. Należy jednak zaznaczyć, że równocześnie pracowano nad zmianą przepisów o uzdrowiskach, które w swoich założeniach miały przygotować nowe ramy prawne funkcjonowania miejscowości uzdrowiskowych w zmienionej rzeczywistości politycznej i gospodarczej. Opracowano także szereg projektów, rozwiązań ustawowych, a także przyjęto dokument strategiczny *Zintegrowany program rozwoju uzdrowisk ze szczególnym uwzględnieniem usług turystycznych*⁹.

obiektów leczniczych i urzędów służących bezpośrednio i pośrednio procesom leczniczym. Jednak, wobec znacznego zdekapitalizowania majątku, w wyniku wieloletniego niedofinansowania, ich potrzeby inwestycyjne są wciąż ogromne (*Informacja o wynikach kontroli...* 2010, s. 34–35).

⁶ W uzdrowiskach na szeroką skalę rozpoczęła się działalność z zakresu obsługi turystyki uzdrowiskowej określanej mianem spa, beauty, fitness i wellness. Od 2002 r. w Polsce zaczęły powstawać również nowe luksusowe ośrodki kompleksowej odnowy biologicznej. W niektórych uzdrowiskach zaczęły powstawać prywatne kliniki w zakresie medycyny estetycznej, okulistyki, stomatologii, ortopedii oraz liczne obiekty świadczące wyrafinowane usługi kosmetyczne czy fryzjerskie.

⁷ Dobitym tego przykładem jest np. Szczawnica. Uzdrowisko Szczawnica SA sprywatyzowano w 2005 roku z udziałem spadkobierców byłych właścicieli. W ocenie NIK działanie to, oprócz uregulowania roszczeń reprivatyzacyjnych, uratowało spółkę przed upadłością lub koniecznością udzielenia jej znacznej pomocy ze środków publicznych (*Ibidem*, s. 43–44).

⁸ Poprzez sprzedaż w dniu 11 stycznia 2002 roku 85% akcji firmie East Springs International NV z Amsterdamu. Po dokonaniu sprzedaży, w dniu 29 marca 2006 roku, przez Skarb Państwa pakietu 1 155 akcji spółki (stanowiącego 0,11% kapitału zakładowego) – na rzecz jej większościowego akcjonariusza, Skarb Państwa nie posiada akcji Uzdrowiska Nałęczów S.A. (*Ibidem*, s. 19).

⁹ Przyjęty przez Międzyresortowy Zespół do Spraw Aktywizacji Społeczno-Gospodarczej Uzdrowisk. Zespół powołany Zarządzeniem nr 48 Prezesa Rady Ministrów z dnia 2 lipca 2003 roku. Rada Ministrów w dniu 4 stycznia 2005 roku przyjęła sprawozdanie z prac tego Zespołu. Przyjęcie sprawozdania nie oznaczało nadania temu dokumentowi rangi oficjalnego dokumentu rządowego (*Ibidem*, s. 4–5).

3. Uzdrowiska polskie w okresie przedakcesyjnym i w pierwszych latach członkostwa Polski w Unii Europejskiej

Na kilka lat przed formalnym przystąpieniem Polski do struktur unijnych istniała możliwość korzystania przez lokalne samorządy czy spółki uzdrowiskowe ze wsparcia inwestycji środkami z funduszy przedakcesyjnych¹⁰. Fakt ten zaktywizował gminy uzdrowiskowe w zakresie opracowywania projektów i wnioskowania o dotacje. W rezultacie zapoczątkowały się działania inwestycyjne w wielu miejscowościach uzdrowiskowych. W pierwszym okresie działalność pomocowa skupiona była na poprawie infrastruktury technicznej, komunikacji, poprawie jakości środowiska naturalnego oraz jego monitoring. Wspomaganie inicjatyw lokalnych samorządów w celowych projektach inwestycyjnych dało możliwość dalszego funkcjonowania wielu miejscowości uzdrowiskowych i dostosowania ich do współczesnych standardów.

Przystąpienie do Unii Europejskiej w dniu 1 maja 2004 roku dla wielu włodarzy uzdrowisk zbiegło się z czasem komercjalizacji spółek uzdrowiskowych, wyczekiwaniem na nowe uregulowania prawne, połączone z nadzieją na szybką poprawę sytuacji dla miejscowości uzdrowiskowych. Wprowadzona nowa ustawa uzdrowiskowa¹¹, określiła zasady funkcjonowania gmin i spółek uzdrowiskowych. Niemniej, delegacje ustawowe w formie rozporządzeń pojawiły się nieco później, w tym precyzyjne zapisy rozporządzeń odnośnie prywatyzacji uzdrowisk¹².

¹⁰ W okresie przedakcesyjnym Polska wraz z 9 pozostałymi państwami została objęta 3 instrumentami wsparcia finansowego Unii Europejskiej: ISPA (środowisko naturalne i transport), SAPARD (rolnictwo i rozwój obszarów wiejskich), PHARE (społeczeństwo i infrastruktura).

¹¹ *Ustawa z dnia 28 lipca 2005 roku o lecznictwie uzdrowiskowym, uzdrowiskach i obszarach ochrony uzdrowiskowej oraz o gminach uzdrowiskowych* (Dz.U., 2005, nr 167, poz. 1399 z późn. zm.).

¹² W tym precyzyjne zapisy odnośnie prywatyzacji uzdrowisk powstały znacznie później. Dopiero pod koniec 2008 roku opublikowano, które uzdrowiska nie będą podlegać prywatyzacji. Zgodnie z art. 64 mocy *Ustawy z dnia 28 lipca 2005 roku o lecznictwie uzdrowiskowym, uzdrowiskach i obszarach ochrony uzdrowiskowej oraz o gminach uzdrowiskowych* (Dz.U., 2005, nr 167, poz. 1399 z późn. zm.) „Minister właściwy do spraw Skarbu Państwa, w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw zdrowia, określi, w drodze rozporządzenia, wykaz zakładów lecznictwa uzdrowiskowego (...), które nie będą podlegać prywatyzacji, kierując się: zapewnieniem równego i powszechnego dostępu do lecznictwa uzdrowiskowego; zapewnieniem leczenia uzdrowiskowego o zróżnicowanych kierunkach leczniczych; wielkością oraz ilością posiadanych i wykorzystywanych przez spółkę zasobów tworzyw leczniczych; możliwością rozwoju kierunku rehabilitacyjnego; posiadanymi przez spółkę urządzeniami lecznictwa uzdrowiskowego. Na podstawie tej delegacji przygotowano Rozporządzenie Ministra Skarbu Państwa z dnia 8 października 2008 roku w sprawie wykazu zakładów

Okres od formalnego przystąpienia Polski do Unii Europejskiej¹³, zmienił prawie całkowicie tryby oraz możliwości pozyskiwania i korzystania przez lokalne samorządy czy spółki uzdrowiskowe ze wsparcia inwestycji dotacjami unijnymi. Czas ten zaowocował licznymi działaniami w zakresie poprawy zarządzania miejscowościami uzdrowiskowymi. Poczyniono wielkie postępy w zakresie marketingu i promocji uzdrowisk, a także zrealizowano wiele inwestycji w zakresie poprawy infrastruktury technicznej¹⁴, głównie sanitarnej, w poprawę jakości środowiska¹⁵ oraz w podniesienie jakości przestrzeni publicznych.

4. Inwestycje w uzdrowiskach małopolskich ze środków unijnych

Pośród polskich gmin uzdrowiskowych, jednymi z najlepiej inwestujących i skutecznie pozyskujących środki na inwestycje są gminy uzdrowiskowe Małopolski¹⁶. W rankingu, obejmującym zestawienie inwestycji samorządów terytorialnych w infrastrukturę techniczną, który ukazał się w październiku 2013 roku¹⁷, najlepiej sklasyfikowano Szczawnicę. W pierwszej dwudziestce tego samego rankingu Krynica znalazła się na miejscu 9, a Muszyna została sklasyfikowana na miejscu 20¹⁸.

lecznictwa uzdrowiskowego prowadzonych w formie jednoosobowych spółek Skarbu Państwa, które nie będą podlegać prywatyzacji.

¹³ Zakończył się etap korzystania ze środków przedakcesyjnych i zaczęła się możliwość korzystania z pełnego pakietu środków Unii Europejskiej.

¹⁴ Początkowo dofinansowaniem były objęte inwestycje w poprawę infrastruktury technicznej, modernizowano lub budowano nowe wodociągi, sieci kanalizacyjne, ujęcia wody, oczyszczalnie ścieków czy wysypiska śmieci.

¹⁵ Głównie w zakresie poprawy jakości powietrza poprzez likwidację źródeł niskiej emisji w związku ze wsparciem w zakresie modernizacji urządzeń grzewczych i przestawieniu się z opalania węglem (nierzadko słabej jakości) na paliwo gazowe, a także zmniejszeniu hałasu.

¹⁶ W Małopolsce znajduje się 8 uzdrowisk statutowych spośród 45 obecnie istniejących w Polsce.

¹⁷ Na łamach dwutygodnika „Wspólnota” został opublikowany najnowszy ranking ogólnopolski obejmujący inwestycje samorządów terytorialnych w infrastrukturę techniczną w latach 2010–2012. W kategorii „miasta inne” na wysokiej 4 pozycji została sklasyfikowana Szczawnica. Systematycznie awansując z 104 miejsca w Polsce w latach 2005–2006, na miejsce 67 w latach 2006–2008, miejsce 15 w latach 2007–2009, miejsce 5 w latach 2008–2010 oraz w dwóch ostatnich klasyfikacjach za lata 2009–2011 i 2010–2012 na miejsce 4 (Staniewicz, Łakomska 2013).

¹⁸ Wartość inwestycji na 1 mieszkańca wynosi w Szczawnicy 2 444 zł, w Krynicy 1 961 zł, a w Muszynie 1 429 zł (*Ibidem*).

4.1. Uzdrawisko Szczawnica Zdrój

W Szczawnicy Zdroju w latach 2008–2012 zostały pozyskane środki finansowe na realizację inwestycji w kwocie ponad 60 mln zł¹⁹, co pozwoliło przeprowadzić szereg działań inwestycyjnych w zakresie infrastruktury wodociągowej oraz gospodarki ściekowej, a także na dwa projekty istotnie zmieniające odbiór wizualny przestrzeni publicznych poprzez rewitalizację centralnych przestrzeni publicznych uzdrawiska.

Pierwszy ze zrealizowanych projektów *Rewitalizacja uzdrawiskowego Parku Dolnego w Szczawnicy wraz z elementami małej architektury uzdrawiskowej*²⁰ to działanie, którego przedmiotem było zmodernizowanie całego założenia parkowego Parku Dolnego w Szczawnicy. Koncepcja rewaloryzacji Parku Dolnego miała na celu przywrócenie jego świetności poprzez szereg zabiegów obejmujących m.in. wyeksponowanie najatrakcyjniejszych okazów istniejącego drzewostanu, rewaloryzację zabytkowych obiektów architektonicznych²¹.

Drugim zrealizowanym projektem w przestrzeni publicznej uzdrawiska jest *Rewitalizacja placu Dietla oraz promenady spacerowej do pijalni w Szczawnicy Zdroju wraz z elementami małej architektury uzdrawiskowej i przebudową*

¹⁹ Dokładnie 60 918 244,97 zł (*Ibidem*).

²⁰ Całkowita wartość planowanego zadania wynosi 4 512 400,00 zł, w tym dofinansowanie z Małopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego – 2 256 200,00 zł (tj. 50% kosztów kwalifikowanych) (http://www.szczawnica.pl/pl/984/29046/Umowy_o_rewitalizacji_Parku_Dolnego_oraz_Placu_Dietla_i_ulicy_Zdrojowej_w_Szczawnicy-podpisane.html).

²¹ Realizacja, choć zmieniła dotychczasowy układ kompozycyjny alejek spacerowych, to wprowadziła nowe nasadzenia zieleni oraz wzbogaciła park o nowe obiekty infrastruktury technicznej. Pojawiły się również zupełnie nowe elementy małej architektury, oświetlenia i iluminacji. Projekt zlokalizowany w centralnej części Szczawnicy, przy głównej drodze przebiegającej przez miasto z jednej strony i obiektów wczasowo-sanatoryjnych z drugiej. Całość projektu leży na terenie strefy ochrony uzdrawiskowej „A”. Głównym elementem, do którego nawiązuje nowa kompozycja alejek, to tzw. „koło zabaw” w centralno-wschodniej części, w której zlokalizowane były główne atrakcje Parku Dolnego, wprowadzono elementy do niego przylegające, takie jak placzyk z altaną czy karuzelę. Projekt uwzględnił obecne zadrzewienie parku i pozostałości dawnego układu. Obok ogrodu przeprojektowano elementy wodne, w nawiązaniu do swobodnego charakteru parku linia brzegowa stawu, jak i rzeczka zostały ukształtowane w płynne, naturalne linie wpisujące się w otaczający krajobraz. W sąsiedztwie stawu zaprojektowano altanę wypoczynkową, która w swym detalu nawiązuje do architektury „szwajcarskiej” oraz altanę muzyczną, umożliwiającą organizowanie ogólnodostępnych, kameralnych wydarzeń artystycznych czy organizację kina letniego (www.szczawnica.pl/pl/43124/0/Rewitalizacja_uzdrawiskowego_Parku_Dolnego_w_Szczawnicy_wraz_z_elementami_malej_architektury_uzdr.html).

*pijalni wody mineralnej*²². W ramach projektu wykonano nowe zagospodarowanie uzdrowskiego centrum Szczawnicy Zdroju, od placu Dietla do Zakładu Przyrodoleczniczego wraz z przebudową samego placu, wykonano nową nawierzchnię placów i ciągów pieszych oraz wymieniono znajdujące się centralnie fontanny. Nowa fontanna (fot. 1) nawiązuje stylistycznie do architektury placu i współgra z całym założeniem centrum uzdrowiska²³.

Wzdłuż ciągu spacerowego wprowadzono nową sztuczną rzekę wraz z wodospadem (fot. 2) zasilaną wodą z górskiego potoku. Przeprowadzono gruntowną modernizację pijalni wody mineralnej, stary pawilon został całkowicie rozebrany, a w to miejsce zbudowano nową, otwartą konstrukcję drewnianą z ogólnodostępną czerpnią wody mineralnej (fot. 3). Nowym elementem wprowadzonym jest fontanna, wbudowana w posadzkę, zlokalizowana przy placu przed zakładem balneologicznym (fot. 4)²⁴.

4.2. Uzdrowisko Rabka Zdrój

W Rabce Zdroju w 2012 roku zakończono dwa projekty, które znacznie przyczyniły się do poprawy jakości przestrzeni publicznej w uzdrowisku. W ramach projektu „Budowa typowej infrastruktury uzdrowskiej w Parku Zdrojowym w postaci pijalni, tężni solankowych, kiwajki na źródle solankowym i muszli koncertowej”²⁵ wykonano inwestycje w zakresie budowy nowych

²² Całkowita wartość planowanego zadania wynosi 6 450 066,09 zł (http://www.szczawnica.pl/pl/984/29046/Umowy_o_rewitalizacji_Parku_Dolnego_oraz_Placu_Dietla_i_ulicy_Zdrojowej_w_Szczawnicy-podpisane.html).

²³ Dodatkową atrakcją podkreślającą zarówno architekturę samej fontanny, jak i kompozycję całego placu jest jej nocna iluminacja.

²⁴ Projekt rewitalizacji zakładał gruntowną modernizację ciągów pieszych i wyposażenie ich w elementy małej architektury, wybudowano nowe żwirowe alejki wraz z elementami małej architektury (ławki, kosze na śmieci, oświetlenie, tablice informacyjne). Dodatkowo, na głównej osi widokowej do Inhalatorium, wybudowano nowe, monumentalne schody. Odtworzono drewniany pawilon Waleria, który był niegdyś czerpnią wody mineralnej. Przeprowadzono również modernizację i częściowo przebudowano układ zieleni, wprowadzono nowe nasadzenia ok. 220 drzew i krzewów, w tym ok. 20 to krzewy specjalnie sprowadzone, dorosłe i już ukształtowane rododendrony, które stworzą parki kwiatowe na modernizowanych obszarach. Istotnym elementem dopełniającym końcowy efekt prac jest zainstalowanie oświetlenia, które podkreśla i wydobywa specyficzny klimat zmodernizowanej przestrzeni (http://www.szczawnica.pl/pl/43125/0/Rewitalizacja_placu_Dietla_oraz_promenady_spacerowej_do_pijalni_w_Szczawnicy_wraz_z_elementami_html).

²⁵ Projekt w ramach Małopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007–2013, wartość całkowita projektu: 7 186 810,14 zł, wartość dofinansowania: 4 364 901,10 zł, okres realizacji 2008–2012 (<http://www.rabka.pl/index.php?komunikat=272>).

Fot. 1. Szczawnica. Nowa fontanna
na placu J. Dietla
fot. W. Wójcikowski (2013)

Fot. 2. Szczawnica. Sztuczna rzeka
z wodospadem
fot. W. Wójcikowski (2013)

Fot. 3. Szczawnica. Nowa czerpnia
wody mineralnej
fot. W. Wójcikowski (2013)

Fot. 4. Szczawnica. Nowa fontanna
przed balneologią
fot. W. Wójcikowski (2013)

obiektów infrastruktury uzdrowskiej oraz modernizacji muszli koncertowej oraz modernizacji już istniejących elementów technicznych. Wybudowano nowy obiekt pijalni i tężni, jako dwa zbliżone wielkością i kształtem cylindryczne obiekty, połączone zadaszoną przewiązką. Pijalnię stanowi budynek na rzucie okręgu z główną salą dla kuracjuszy, pozostała powierzchnia to lada do wydawania wody, zaplecze, pomieszczenie socjalne i toalety. Zagospodarowano teren wokół muszli koncertowej, wprowadzono zadaszenia dla sceny i widowni. Dostosowano amfiteatr do potrzeb osób niepełnosprawnych, poprzez wymianę

nawierzchni widowni, schodów, posadzek wejścia głównego, ustawiono też kilka dodatkowych ławek oraz zakupiono i zainstalowano nowe elementy wyposażenia technicznego amfiteatru, w tym oświetlenie i nagłośnienie²⁶.

Drugi projekt to „Kompleksowa rewitalizacja parku zdrojowego”²⁷, który zakłada gruntowną rewitalizację pozostałej części parku zdrojowego, jako elementu służącego rozwojowi infrastruktury turystyczno-uzdrowiskowej, a także tworzeniu wysokiej klasy przestrzeni publicznej służącej poprawie jakości życia mieszkańców Rabki Zdroju²⁸. Równocześnie z pracami rewitalizacyjnymi, w Rabce toczył się proces prywatyzacji Uzdrowiska Rabka S.A.²⁹.

²⁶ W tężni, pośrodku znajduje się kolumna tężni – drewniany ruszt wypełniony gałęziami tarniny. Ze znajdującego się pod spodem zbiornika, solanka jest podawana perforowanymi rurami na szczyt i opadając zrasza tarninę. W ten sposób wewnątrz pawilonu powstaje stale solankowy aerozol. Z tężni można korzystać wewnątrz i na zewnątrz. Przez ażurową wieżyczkę na szczycie, solankowy aerozol wydobywa się do otoczenia budowli. W ramach projektu zagospodarowany został teren wokół obiektu, wprowadzono zaprojektowaną niską zieleń oraz nowe elementy małej architektury, jak ławki oraz stylowe oświetlenie. Zmodernizowany został niewielki budynek, w którym umieszczona jest pompa (tzw. kiwajka) wydobywająca z głębokości 440 m solankę wykorzystywaną w tężni. Bryła budynku została dostosowana kształtem architektonicznym do obiektu tężni i pijalni. Stary amfiteatr został całkowicie wymieniony na nowy obiekt, dostosowany do prowadzenia działalności kulturalnej zgodnie z obecnymi standardami (<http://www.rabka.pl/index.php?komunikat=272>).

²⁷ Projekt w ramach *Małopolskiego regionalnego programu operacyjnego na lata 2007–2013*, wartość całkowita projektu: 10 828 406,09 zł, wartość dofinansowania: 5 979 422,24 zł, okres realizacji 2010–2012.

²⁸ Po rewitalizacji, Park Zdrojowy został dostosowany do nowych funkcji odnowionymi traktami spacerowymi, całość parku wyposażona została w elementy podnoszące jego atrakcyjność dla różnych grup odbiorców. W ramach projektu przeprowadzono modernizację altany koncertowej na placu „Pod Grzybkiem” wraz z przebudową nawierzchni placu i zagospodarowaniem terenu wokół altany, modernizację fontanny i alejek, gruntowną modernizację oświetlenia, zakupiono nowe elementy małej architektury. Przeprowadzono rewitalizację zieleni parkowej (12 ogrodów tematycznych), modernizację ścieżki zdrowia (15 nowych urządzeń), placu zabaw (nowe urządzenia, nawierzchnia bezpieczna, boisko) oraz kortów tenisowych (<http://www.rabka.pl/index.php?komunikat=271>).

²⁹ Oferta nabycia spółki Uzdrowiska Rabka S.A. przez Jana Wieczorkowskiego, spadkobiercę Kadenów byłych właścicieli Uzdrowiska Rabka oraz spółkę Thermaleo należącą do spadkobierców Stadnickich, byłych właścicieli uzdrowiska Szczawnica została wstępnie zaakceptowana przez Ministra Skarbu Państwa. Była to niejako wstępna zgoda na prowadzenie procesu prywatyzacji spółki. 15 stycznia 2013 roku Ministerstwo Skarbu Państwa poinformowało o zakończeniu procesu prywatyzacji Uzdrowiska Rabka S.A. bez rozstrzygnięcia (<http://www.podhaleregion.pl/zdrowo-i-aktywnie/uzdrowiska/2972-prywatyzacja-uzdrowiska-rabka-s-a-zamknieta-bezrozstrzygnięcia>).

4.3. Uzdrowisko Wysowa Zdrój

Ciekawym projektem zrealizowanym w przestrzeni publicznej w innym małopolskim uzdrowisku, a zarazem długo oczekiwaną inwestycją w tej miejscowości – Wysowej Zdroju, jest projekt *Odnowa centrum Wysowej Zdroju – modernizacja parku zdrojowego wraz z dojazdową infrastrukturą drogową*. W tym projekcie, w ramach realizowanej inwestycji, powierzchnia parku powiększyła się z 3,5 do 8,80 ha. Została zmodernizowana infrastruktura drogowa o długości 3,857 km. Powstał amfiteatr, fontanna, miejsca aktywnego i biernego wypoczynku, altany, ścieżki parkowe, rabaty kwiatowe, mostki łukowe³⁰.

W Wysowej Zdroju, z pomocą dofinansowania unijnego, zrealizowano dwa nowe obiekty znajdujące się w Parku Zdrojowym. Pierwszym z nich była budowa pijalni wód mineralnych³¹, zaprojektowana w miejscu i na wzór dawnej pijalni wód, która w 1963 roku spłonęła. Obiekt usytuowany jest w sąsiedztwie ujęć wód mineralnych³².

Drugą inwestycją w przestrzeni publicznej tego uzdrowiska jest zrealizowany w ramach projektu *Park wodny w Wysowej Zdroju*³³ niewielki obiekt, na który składa się basen rekreacyjno-rehabilitacyjny, wodne i powietrzne stacje masażu, basen jacuzzi oraz sauna parowa i sucha.

W 2012 roku Skarb Państwa doprowadził do prywatyzacji spółki uzdrowskowej Uzdrowisko-Wysowa S.A.³⁴.

³⁰ *Odnowa centrum Wysowej Zdroju – modernizacja parku zdrojowego wraz z dojazdową infrastrukturą drogową* został zrealizowany w okresie od 1.06.2009 do 4.07.2011. Został dofinansowany z budżetu Unii Europejskiej w ramach *Małopolskiego regionalnego programu operacyjnego na lata 2007–2013*, Działanie 6.2. Rozwój Obszarów Wiejskich, Wartość projektu: 6 369 958,99 zł, wartość dofinansowania z Unii Europejskiej: 4 435 393,82 zł (<http://www.usciegorlickie.pl/pl/67941/0/MRPO.html>).

³¹ Całkowita wartość inwestycji wynosi: 1 197 783,03 zł. Realizacja projektu była dofinansowana z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego – 633 174,00 zł i budżetu państwa – 105 529,01 zł, termin rozpoczęcia: maj 2006, termin zakończenia prac: listopad 2006 (http://www.usciegorlickie.pl/pl/20953/0/Projekty_inwestycyjne_2004-2006.html).

³² W tej pijalni można napić się pięciu wód: Henryk, Franciszek, Anna, Józef II, Słone, spośród 14 wód mineralnych eksploatowanych w Wysowej (Plan Rozwoju Uzdrowiska Wysowa Zdrój na lata 2009–2015, Gmina Uście Gorlickie 2008 (http://img.iap.pl/s/172/200276/Edytor/File/prawo/PRU_Wysowa.pdf)).

³³ Projekt został zrealizowany w ramach *Małopolskiego regionalnego programu operacyjnego na lata 2007–2013*, Działanie 3.1. Rozwój Infrastruktury Turystycznej Schemat B. Inwestycje w obiekty i infrastrukturę uzdrowskową. Wartość całkowita projektu: 10 561 859,36 zł, wartość dofinansowania: 4 293 438,76 zł, termin realizacji: 11.01.2011–30.09.2012, 20 września 2012 roku został oddany do użytku.

³⁴ W 2012 roku Skarb Państwa doprowadził do prywatyzacji spółki uzdrowskowej, prowadzonej w trybie negocjacji podjętych na podstawie publicznego zaproszenia, a 26 listopada 2012 roku została podpisana umowa prywatyzacyjna. Zgodnie z zapisami

4.4. Uzdrowisko Krynica Zdrój

W Krynicy Zdroju dość długo nie prowadzono żadnych poważnych inwestycji w przestrzeni uzdrowiska, poza bieżącymi remontami i inwestycjami prywatnymi. Choć widoczne były również inwestycje miejskie, ostatnio z budżetu miasta, przy wsparciu funduszy unijnych, wyremontowany został główny krynicki deptak, czyli Bulwary Dietla. Zostało też uporządkowane koryto potoku Kryniczanka. Wymieniono fontannę znajdującą się przy skwerku obok Łazienek Mineralnych na nową o dwóch nieckach, wyłożonych granitem i rzeczonymi kamieniami, gdzie woda wytryskuje kilka razy dziennie w rytmie muzyki. Nad potokiem Kryniczanka wybudowano zadaszone ciągi piesze, a koryto potoku odbudowano i ogrodzono nowymi balustradami. Wybudowano nowe dwa mostki łączące Bulwary Dietla z drugim brzegiem, na których przebiega nowa alejka spacerowa³⁵.

Na terenie Krynicy Zdroju jedną z większych działających firm jest spółka, będąca własnością Skarbu Państwa, Uzdrowisko Krynica Żegiestów S.A., której obiekty też są obecnie modernizowane³⁶.

Obecnie największym projektem, a zarazem najbardziej kontrowersyjnym wykonywanym przez spółkę, jest modernizacja Pijalni Głównej w Krynicy Zdroju³⁷. Zgodnie z zaleceniami konserwatora zabytków nie zmieni się jednak bryła budynku oraz charakter elewacji jednego z najbardziej znanych modernistycznych obiektów w Krynicy. Obiekt ten wewnątrz zostanie gruntownie

umowy prywatyzacyjnej, kupujący zobowiązali się do utrzymania działalności uzdrowiskowej w spółce oraz do realizacji pakietu inwestycyjnego. Pozostałe akcje spółki należące do Skarbu Państwa zostaną udostępnione jej uprawnionym pracownikom. Umowa prywatyzacyjna zakłada sprzedaż pakietu 87,36% akcji spółki „Uzdrowisko Wysowa” S.A. z siedzibą w Wysowej Zdroju za cenę 10,50 zł za 1 akcję, tj. za łączną kwotę 8 759 625 zł. Inwestorem zostało Konsorcjum spółek: „PROMET” Spółka jawna W. Kubiak z siedzibą w Turku, „PROMET CARGO” Spółka z o.o. z siedzibą w Słubicach, „PROMET Trans” Spółka z o.o. z siedzibą w Turku, „TUR-TRANS-GAPSA” Spółka jawna z siedzibą w Dzierżąnej. Spółka Uzdrowisko Wysowa wygenerowało w 2011 roku przychody na poziomie 7,901 mln zł i zysk netto – 232,1 tys. zł, a do października 2012 roku – 16,67 mln zł przychodów i 253,6 tys. zł zysku netto (<http://www.msp.gov.pl/pl/media/aktualnosci/23937,dok.html>).

³⁵ <http://www.krynica-zdroj.pl/index.php?page=258>.

³⁶ Niemniej, aby pozyskać środki na inwestycje, musiała najpierw zostać dokapitalizowana, aby wnioskując o fundusze unijne wykazać się wkładem własnym. Na początku października 2011 roku spółkę Uzdrowisko Krynica Żegiestów dokapitalizował kwotą ponad 28 mln zł minister Skarbu Państwa. Środki te zostaną przeznaczone na gruntowną renowację obiektów znajdujących się w posiadaniu spółki, w tym przede wszystkim budynku Pijalni Głównej w Krynicy Zdroju.

³⁷ Modernizacja Pijalni Głównej w Krynicy Zdroju. Koszt ok. 31 mln zł, dofinansowanie: 10 mln zł, realizacja: czerwiec 2013–sierpień 2014.

przebudowany, aby móc corocznie sprawnie obsługiwać międzynarodowe wydarzenia gospodarcze i kulturalne³⁸, istotnym stało się zwiększenie powierzchni kameralnej sali koncertowej na wielofunkcyjną salę o funkcji kongresowo-wystawienniczej.

4.5. Uzdrowisko Muszyna Złockie

Najnowszą inwestycją, a zarazem bardzo oczekiwaną w rejonie uzdrowisk popradzkich jest otwarta 1 listopada 2013 roku obwodnica Muszyny³⁹, skutkująca wyprowadzeniem ruchu samochodowego z centrum Muszyny w kierunku Żegiestowa i Piwnicznej Zdroju, w kierunku przejścia granicznego w Leluchowie. Całkowicie zmieniła ona układ komunikacyjny miasta, wyprowadzając z niego bardzo uciążliwą drogę tranzytową przechodzącą przez centrum zabytkowego układu miejscowości.

Równolegle, w Muszynie realizowany był projekt, którego celem jest rozwój ogólnodostępnych produktów i rozbudowa oferty turystyczno-uzdrowskiej Muszyny. Znany pod nazwą *Budowa parku zdrojowego „Zapoprządzie” w Uzdrowisku Muszyna – zagospodarowanie terenów wokół obiektów sanatoryjnych (etap II rewitalizacji)* projekt przyczynił się do budowania wizerunku uzdrowiska, jako obszaru atrakcyjnego rejonu turystycznego wyróżniającego się w skali kraju kompleksową ofertą łączącą walory krajobrazowe, lecznicze, turystyczne, kulturowe oraz geograficzne.

Konsekwencją wzrostu atrakcyjności Muszyny, jako miejsca o dużych walorach turystycznych, będzie dalszy rozwój uzdrowiska wraz ze wzmocnieniem pozycji Muszyny wśród pozostałych uzdrowisk.

4.6. Uzdrowisko Żegiestów Zdrój

W sąsiedniej miejscowości, na terenie Żegiestowa, w ramach środków unijnych zrealizowano projekt *Budowa centralnego deptaka uzdrowskiego Żegiestowa Zdroju na odcinku drogi poniżej willi Zamek – kościółek zdrojowy*

³⁸ Takie, jak: Forum Ekonomiczne czy Europejski Festiwal im. Jana Kiepury.

³⁹ Nazwa projektu: „Obwodnica Muszyny” – uporządkowanie ruchu w centrum Muszyny – budowa drogi odbarczającej w kierunku granicy państwa jako drogi gminnej klasy Z. Projekt został zrealizowany w ramach *Małopolskiego regionalnego programu operacyjnego na lata 2007–2013*. Okres realizacji projektu: 01.12.2008–31.12.2013 (inwestycja: od czerwca 2011 roku do 30 listopada 2013 roku). Wartość projektu: 27.829.718,33 zł, kwota dofinansowania: 23 655 260,58 zł (85% kosztów kwalifikowanych), wkład własny partnerów: 4 174 457,75 zł, w tym Gmina Muszyna: 1 719 900,38 zł, Samorząd Województwa: 2 454 557,38 zł (http://www.muszyna.pl/pl/47817/0/„Obwodnica_Muszyny”uporzadkowanie_ruchu_w_centrum_Muszyny-budowa_drogi_odbarczajacej_w_kierunku.html).

oraz rozbudowa przestrzeni publicznej⁴⁰. Budowa nowej promenady spacerowej o uzdrowskim charakterze przyczyniła się do uatrakcyjnienia przestrzeni publicznej eksponując walory uzdrowskie i krajobrazowe Żegiestowa. Promenada łączy najbardziej reprezentacyjny skwer uzdrowska i modernizowane obecnie obiekty sanatoryjne.

5. Podsumowanie

Możliwości, jakie otrzymały gminy uzdrowskie w związku z wejściem Polski do struktur Unii Europejskiej oraz zaangażowanie władarzy gmin uzdrowskich i zarządów spółek uzdrowskich przejawiające się w licznych wyżej wymienionych inwestycjach służących poprawie przestrzeni publicznej w uzdrowskach, istotnie przyczyniły się podniesieniu jakości przestrzeni publicznych miejscowości uzdrowskich. Z uwagi na fakt, że każda inwestycja dofinansowywana ze środków wspólnotowych wymaga udziału własnego beneficjenta, liczne są przypadki zaciągania przez gminy uzdrowskie dużych zobowiązań wobec banków. To powoduje, że miejscowości te zadłużają się ponad miarę. Niemniej, zakończone inwestycje w przestrzeni publicznej uzdrowsk istotnie poprawiają odbiór tych miejscowości, jako bardzo atrakcyjnych miejsc dla odbywania kuracji i pięknych miejsc do życia.

W każdym z uzdrowsk obserwowane jest porządkowanie przestrzeni publicznych z licznych przypadkowych form, wychodzenie z chaosu przestrzennego widocznego w pierwszych latach po transformacji ustrojowej na rzecz jednolitej formy nawiązującej bądź do miejscowej tradycji formą lub materiałem, bądź do klasycznych form, bądź przenosząc, gotowe, sprawdzone wzorce i formy. Obserwowane w małopolskich kurortach zmiany w zakresie jakości przestrzeni publicznych oraz poprawy ich infrastruktury technicznej są efektem skutecznego pozyskiwania dofinansowania przez gminy i spółki uzdrowskie środków pochodzących z Unii Europejskiej na realizację kosztownych inwestycji, dając też podstawę dla dalszego rozwoju gospodarczego tych miejscowości.

Inwestycje w poprawę przestrzeni publicznych to także liczne miejsca pracy dla lokalnych firm, nie tylko w okresie bezpośredniego wykonywania tych inwestycji, ale to także inwestycja w przyszłe miejsca pracy dla okolicznych mieszkańców, z uwagi na wzrost ruchu turystycznego i uzdrowskiego w miejscowościach uzdrowskich.

⁴⁰ Projekt został zrealizowany w ramach *Małopolskiego regionalnego programu operacyjnego na lata 2007–2013*, wartość projektu: 3 722 199,12 zł, kwota dofinansowania: 2 791 649,34 zł (75% kosztów kwalifikowanych), wkład własny: 930 549,78 zł (http://www.muszyna.pl/pl/43584/0/Budowa_centralnego_deptaka_uzdrowskiego_Zegiestowa-Zdroju.html).

6. Wnioski

1. Inwestycje w poprawę przestrzeni publicznej w uzdrowisku podnoszą jakość całych miejscowości, gmin uzdrowiskowych, przyczyniają się do budowy wizerunku miejscowości uzdrowiskowej, jak i całej Małopolski jako obszaru niezmiernie atrakcyjnego turystycznie. Wyróżniającą się w skali kraju kompleksową ofertą łączącą walory krajobrazowe, lecznicze, turystyczne, kulturowe oraz geograficzne. Działania te wzmacniają też pozycję małopolskich uzdrowisk wśród pozostałych polskich i europejskich miejscowości kuracyjnych.

2. Wzrost atrakcyjności miejscowości uzdrowiskowych widoczny w małopolskich uzdrowiskach będzie napędzał dalszy rozwój gospodarczy tych miejscowości, choć konkurują one ze sobą na lokalnym rynku. Każdy taki przejaw aktywności wzmacnia pozycję małopolskich uzdrowisk wśród pozostałych polskich i europejskich miejscowości, w których prowadzone są kuracje.

3. Umiejętne wykorzystanie funduszy własnych oraz dotacji unijnych na działania w zakresie poprawy infrastruktury technicznej oraz przeprowadzone liczne inwestycje służące podnoszeniu jakości przestrzeni publicznych uzdrowiska to przede wszystkim poprawa warunków życia dla mieszkańców stałych, jak również atrakcje dla licznych odwiedzających miejscowości kuracjuszy i turystów.

4. Koszty, jakie ponoszą gminy uzdrowiskowe w zakresie finansowym i organizacyjnym angażując się w liczne działania rewitalizacyjne są ogromne, ale i potrzeby były duże z uwagi na lata pewnej zapaści widoczne w wielu miejscowościach uzdrowiskowych Małopolski. Należy mieć nadzieję, że zaprocentują one w niedalekiej przyszłości zwiększoną liczbą kuracjuszy, turystów i odwiedzających oraz liczbą świadczonych zabiegów.

LITERATURA

Badania programowo-przestrzenne statutowych i potencjalnych miejscowości uzdrowiskowych położonych w dorzeczu Górnej Wisły z punktu widzenia możliwości ich rozwoju oraz wygrania konkurencji z innymi, europejskimi ośrodkami lecznictwa balneologicznego, 2006, Projekt badawczy KBN nr 5 T07 024, pod kier. E. Węćławowicz-Bilskiej, Politechnika Krakowska, Kraków.

Informacja o wynikach kontroli realizacji strategii prywatyzacji uzdrowiskowych spółek Skarbu Państwa, 2010, Najwyższa Izba Kontroli, Warszawa.

Staniewicz P., Łakomska J., 2013, *Mistrzowie inwestycji*, „Wspólnota”, 21.

Ustawa z dnia 28 lipca 2005 roku o lecznictwie uzdrowiskowym, uzdrowiskach i obszarach ochrony uzdrowiskowej oraz o gminach uzdrowiskowych, 2005, Dz.U., nr 167, poz. 1399 z późn. zm.).

Węćławowicz-Bilska E., 1990, *Historyczne założenia zdrojowisk w kształtowaniu współczesnych ośrodków balneologicznych w Polsce*, Politechnika Krakowska, Kraków.

- Węclawowicz-Bilska E., 1998, *Zdrowiska w obrębie wpływu dużego miasta i aglomeracji*, Politechnika Krakowska, Kraków.
- Węclawowicz-Bilska E., 2008, *Uzdrowiska polskie*, Politechnika Krakowska, Kraków.
- Wójcikowski W., 2009, *Jakość terenów leczniczych uzdrowiska jako podstawa atrakcyjności przestrzennej całej miejscowości (na przykładzie ośrodków położonych w dorzeczu Górnej Wisły)*, Politechnika Krakowska, Kraków (maszynopis).

Źródła internetowe

- <http://img.iap.pl>.
- <http://www.krynica-zdroj.pl>.
- <http://www.msp.gov.pl>.
- <http://www.muszyna.pl>.
- <http://www.podhaleregion.pl>.
- <http://www.rabka.pl>.
- <http://www.szczawnica.pl>.
- <http://www.usciegorlickie.pl>.

CHANGES IN PUBLIC SPACE OF POLISH SPAS IN CONNECTION WITH MEMBERSHIP IN THE EUROPEAN UNION. THE CASE OF MAŁOPOLSKA (LESSER POLAND)

Abstract: The observed changes in Małopolska health resorts that have resulted in improving the quality of their public spaces and technical infrastructure over the last 10 years, are directly related to the effective financing with EU funds obtained by municipalities and health resort companies. The implementation of costly investments provides a basis for further economic development of these localities, as well as strengthens the position of Małopolska spas among other Polish and European spas.

On the example of selected spas the author presents the improvements taking place, with special regard to investments co-financed from EU funds.

Key words: spa, the quality of the treatment, EU investment.

Dr inż. arch. Wojciech Wójcikowski
Katedra Planowania Przestrzennego i Ochrony Środowiska
Wydział Architektury
Politechnika Krakowska im. Tadeusza Kościuszki